



BESLUT
2016-08-15

Dnr Ö 16-2016

SÖKANDE

Stockholms universitet
Nationalekonomiska institutionen
106 91 STOCKHOLM

ÖVERKLAGAT BESLUT

Regionala etikprövningsnämndens i Stockholm, Avdelning 5, beslut den 12 maj 2016, dnr 2016/695-31/5, se bilaga

Projekttitel: Effektstudie av läxhjälp för elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasiet

SAKEN

Prövning enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen)

CENTRALA ETIKPRÖVNINGSNÄMNDENS BESLUT

Centrala etikprövningsnämnden upphäver det överklagade beslutet och avvisar ansökningen.

BAKGRUND

Ansökan gäller en randomiserad studie av läxhjälp till högstadiееlever som bedöms riskera att inte bli behöriga till gymnasiet. Med hjälp av information om elevernas betyg från årskurserna 7 och 8 planerar man att sortera fram en lista för varje deltagande skola med alla elever som inte har tillräckligt höga betyg för att just då vara behöriga till gymnasiet. Listorna skickas till rektor och en utsedd kontaktperson på respektive skola för att stryka elever som slutat på skolan eller som bedöms inte kunna tillgodogöra sig läxhjälpverksamheten. Dessa listor utgör basen för randomisering av eleverna till en testgrupp som tillfrågas om de vill ha den läxhjälp som testas i studien, eller till en kontrollgrupp som inte får denna förfrågan. Uppföljning planeras ske med data angående elevernas närvaro, läxhjälparnas närvaro, enkätsvar beträffande utveckling av elevernas icke-kognitiva färdigheter och inställning till samhället, elevernas termins- och slutbetyg. Dessutom planerar man att använda registerdata, som ska erhållas från SCB, både initialt och under flera års uppföljning, angående bl.a. utbildningsval, utbildningsframgång, ställning på arbetsmarknaden, inkomst, kriminalitet, hälsa, familjebildning och företagsamhet.

Den regionala etikprövningsnämnden har – efter inhämtad komplettering – avslagit den forskning som avses med ansökan, bl.a. med motiveringen att forskningens upplägg kommer att leda till försämrade möjligheter för elever i kontrollgruppen att framgångsrikt genomföra

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Centrala etikprövningsnämnden c/o Vetenskapsrådet Box 1035 101 38 Stockholm	Västra Järnvägsgatan 3	08-546 77 610 vx	08-546 441 80



BESLUT
2016-08-15

Dnr Ö 16-2016

sina studier. Nämnden ansåg det oförenligt med skollagens krav på att skolan ska ge elever det stöd de behöver.

Klaganden har bemött den regionala nämndens invändningar och dessutom modifierat den planerade forskningen bl.a. på det sättet att uppföljningsstudierna som rör hälsa respektive kriminalitet utgår. Klaganden begär att forskningen ska få genomföras i enlighet med det modifierade studieprotokollet.

Centrala etikprövningsnämnden har inhämtat kompletterande information från klaganden.

SKÄLEN FÖR BESLUTET

Centrala etikprövningsnämnden konstaterar att projektet numera ändrats i väsentliga avseenden. Initialt ingick att man skulle hantera känsliga personuppgifter beträffande hälsa och kriminalitet. Det står därför klart att forskningen i den version som den regionala etikprövningsnämnden prövade och avlog omfattades av etikprövningslagens bestämmelser och skulle ha krävt godkännande i enlighet med 3 § 1 etikprövningslagen för att få genomföras.

I den uppräknade av variabler, som numera uppges vara aktuell, är det några personuppgifter som det finns anledning att ta ställning till om de möjligen skulle kunna betraktas som känsliga i personuppgiftslagens mening. Det gäller frågor om utländsk bakgrund (med svaren svensk bakgrund/utländsk bakgrund född i Sverige/utländsk bakgrund född utomlands), datum för invandring, och födelseland för moder respektive fader. En sådan isolerad uppgift om ursprungsland som det är fråga om kan inte anses avslöja vare sig ras eller etniskt ursprung (se t.ex. Lindblom–Öman, Personuppgiftslagen, Zeteo okt. 2015, kommentaren till 13 § personuppgiftslagen och prop. 2009/10:85 s. 325). Det får därför anses stå klart att man under angivna förutsättningar inte kommer att hantera känsliga personuppgifter i detta forskningsprojekt och att det inte omfattas av kravet på godkännande enligt 3 § 1 etikprövningslagen. Nämnden vill erinra att en ansökan om etikprövning krävs för det fallet att projektet modifieras så att känsliga personuppgifter kommer att behandlas.

Centrala etikprövningsnämnden har därefter att ta ställning till om projektet är av sådant slag som beskrivs i 4 § 2 etikprövningslagen, dvs. om forskningen utförs med en metod som syftar till att påverka forskningspersonen fysiskt eller psykiskt eller som innebär en uppenbar risk att skada forskningspersonen fysiskt eller psykiskt. Nämnden har i ett tidigare ärende (Ö 40-2005) beträffande forskning angående yrkesutbildning funnit att det skulle kunna hävdas att all utbildning syftar till att påverka de studerande psykiskt genom ökade kunskaper. Nämnden uttalade därefter följande.

Vid tolkningen av 4 § 2 punkten etikprövningslagen måste man emellertid beakta det grundläggande syftet med etikprövningslagen som kommer till uttryck i dess inledande paragraf, nämligen att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning. Utbildning som syftar till att öka kunskap eller färdigheter kan inte generellt anses ha en sådan karaktär att

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Centrala etikprövningsnämnden c/o Vetenskapsrådet Box 1035 101 38 Stockholm	Västra Järnvägsgatan 3	08-546 77 610 vx	08-546 441 80



BESLUT
2016-08-15

Dnr Ö 16-2016

detta syfte gör sig gällande. En så vid tolkning av etikprövningslagen skulle innebära att sådan forskning som består av en vetenskapligt genomförd utvärdering av yrkesutbildningar praktiskt taget alltid skulle falla inom lagens tillämpningsområde, även om utvärderingen sker med informerat samtycke. Detta kan inte antas ha varit lagstiftarens mening. Gränsfall kan tänkas förekomma om den utbildning vars effekter vetenskapligt skall värderas har starka drag av attitydpåverkan eller indoktrinering. I sådana fall skulle effekterna, såväl på de forskningspersoner som genomgår "utbildning" som på tredje part, kunna tänkas ha skadliga effekter och den skyddsaspekt som lagen syftar till aktualiseras.

Den i beslutet refererade paragrafen har visserligen numera en delvis annorlunda lydelse (SFS 2008:192). Men nämnden gör även i det nu aktuella ärendet bedömningen att inte heller detta – på grundval av den planerade interventionen – omfattas av etikprövningslagens tillämpningsområde.

Det krävs därför inte något godkännande av en etikprövningsnämnd för att få genomföra forskningen. Ansökningen ska således avvisas. Klaganden har på ansökningsblanketten angivit att man inte önskar något rådgivande yttrande i det fall forskningsprojektet inte faller inom lagens tillämpningsområde. Det finns därför inget skäl att översända ansökningen till den regionala nämnden för ett sådant yttrande.

Centrala etikprövningsnämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Detta beslut har fattats av Karin Almgren, Peter Höglund, Kjell Asplund, Anders Brändström, Ann Wennerberg, Bimbi Ollberg och Birgitta Hübinette efter föredragning av Peter Höglund. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättaren Elena Namli samt kanslichefen Jörgen Svidén och administrativa sekreteraren Eva Kaaman Modig deltagit.

På Centrala etikprövningsnämndens vägnar


Karin Almgren
Ordförande

Ordförande

Agneta Eberhardt

Ledamöter med vetenskaplig kompetens

Claes-Robert Julander (*företagsekonomi*), vetenskaplig sekreterare

Stephan Hau (*psykologi*), deltar inte i ärende 2016/694

Katrin Goldstein Kyaga (*etnicitet*)

Sven Ove Hansson (*filosofi*)

Gert Helgesson (*medicinsk etik*), deltar inte i ärende 2016/421, 2016/606, 2016/622,
2016/642, 2016/649

Staffan Marklund (*arbetsliv*)

Jerzy Sarnecki (*kriminologi*)

Sten-Åke Stenberg (*sociologi*), deltar inte i ärende 2016/759

Marianne Sundström (*nationalekonomi*), deltar inte i ärende 2016/727, 2016/737,
2016/739, 2016/759, 2016/774, 2016/818, 2016/845

David Titelman (*psykologi*)

Ledamöter som företräder allmänna intressen

Bo Bängtsen, deltar inte i ärende 2016/421

Gilbert de Wendel

Margaretha Hertelius

Maria Modig

Marianne Upmark, deltar inte i ärende 2016/421

Övriga

Eva Öhbom-Ekdahl

Administrativ sekreterare

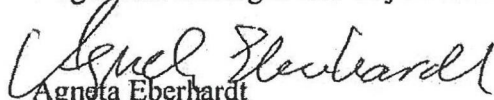
Helena Hallgren Lönn

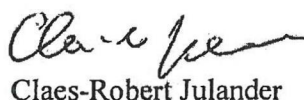
§ 1 Ordföranden förklarar sammanträdet öppnat.

§ 2 Ansökningar om etisk granskning av forskningsprojekt, se **Bilaga**.

§ 3 Med stöd av 27 § tredje stycket etikprövningslagen beslutas att lämna över till ordförande och den vetenskaplige sekreteraren att ompröva beslut enligt 27 § förvaltningslagen (1986:223)

§ 4 Ordföranden förklarar mötet avslutat och meddelar att nästa sammanträde i avdelning 5 äger rum torsdagen den 16 juni 2016.


Agneta Eberhardt
Ordförande


Claes-Robert Julander
Protokollförare, vetenskaplig sekreterare

Utdrag ur protokollet från sammanträdet den 12 maj 2016 i avdelning 5.

Diarienummer:
2016/695-31/5
Föredragande:
Sten-Åke Stenberg

Sökande: Stockholms Universitet
Behörig företrädare:
Projekt: Effekttstudie av läxhjälp för elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasiet
Forskare som genomför projektet:

BESLUT

Nämnden avslår ansökan.

Motivering

Forskningens upplägg kommer att leda till försämrade möjligheter för elever i kontrollgruppen att framgångsrikt genomföra sina studier. Nämnden anser att forskningens genomförande är oförenligt med skollagens krav på att skolan ska ge alla elever det stöd de behöver. I beskrivning av forskningen framgår att forskarna kommer att följa upp genomförandet av läxhjälp så att skolorna verkligen följer den struktur som satts upp och säkerställer att det bara är de elever som slumpmässigt valts ut som får läxhjälp.

Som tillägg till ovanstående, vilket är grunden till att ansökan avslås, innehåller ansökan ett flertal brister som nämnden vill göra sökanden uppmärksam på.

- Informationsbrevet saknar information om att registerdata planeras att samlas in om forskningspersonerna till år 2052 och vilka data det rör sig om.
- Informationsbrevet saknar information om att forskningspersonerna ska vara identifierbara hos SCB för att registerdata ska kunna samlas in till 2052.
- Föräldrar och barn måste informeras om det planerade utdraget ur flergenerationsregistret.
- Alla elever och läxhjälpare ska kunna avstå från att medverka i forskningen genom att meddela forskarna och utan att behöva meddela läxhjälpare eller chefer för läxhjälp. Valet att avstå från medverkande i forskningen ska vara skyddat så att inga andra är forskarna vet vilka som avstår deltagande.
- Sökanden har inte i detalj motiverat behovet av de olika registren och variablerna i dessa register.
- Samtliga informationsbrev måste innehålla information om personuppgiftslagen.

Hur man överklagar, se särskild information.

Agneta Eberhardt och Marianne Sundström är skiljaktiga och vill be sökanden att komplettera ansökan med ytterligare information om forskningsprojektet.